

<http://www.israelsmisjonen.no/ressurser/materiell/prekenverksted>

18. søndag i treenighetstiden - 22. september 2013

Prekentekest: Mark 1,40-45

Lesetekst I: Sal 38, 10-16

Lesetekst II: 1 Joh 4, 11-16

Sterkt møte med ham som kan rense både sjel og legeme

Tekstsammenhengen

Fortellingen om Jesus som renser en spedalsk mann, står i første del (1,14-3,6) av Markusevangeliets fortelling om Jesu offentlige virksomhet i Galilea (1,14-8,26). Fortellingen i 1,14-32 om Jesu lange og slitsomme arbeidsdag i Kapernaum, med undervisning i synagogen, helbredelse av en mann med en uren ånd og andre helbredelser – blant andre av Peters svigermor - og med demonutdrivelser, legger opp til grunnspørsmålet: Hvem er Jesus, hvem står bak hans ord? Med hvilken rett gjør han det han gjør? Folket Jesus møter, undrer seg over den (full)makt og myndighet som kommer til uttrykk i hans ord og (under)gjerninger (1,22.27).

Gjennom hele Markusevangeliet står denne Jesu myndighet til debatt, jamfør 2,10; 11,28-33. Svaret på hvem det er som gir Jesus rett og kraft til å tale og handle som han gjør, er ifølge Markus svaret på hvem Jesus er, for denne Jesu (full)makt og myndighet er ett med hans person. I denne søndagens prekentekest kommer Jesu makt og myndighet til uttrykk ved at han helbreder/reenser en spedalsk. Han viser at gudsrikets krefter virker gjennom ham. Underet gjør han med guddommelig makt.

Forklaring av noen ord og uttrykk

«Spedalsk(het)»: Bibelselskapets oversettelser fra 1978 og 2011 har reservert ordet 'spedalsk' til nytestamentlige tekster. I GT oversettes det hebraiske ordet som tidligere ble oversatt med «spedalskhet» – og fremdeles gjengis slik i Norsk Bibel og, delvis, i Bibelen Guds Ord – med «hudsykdom» (3 Mos 13; 4 Mos 12,10; 2 Kong 5,1). De greske ordene *lepra* (substantiv) og *leprós* (adjektiv) som er brukt i grunnteksten her i Mark 1,40-45 og på elleve andre steder i evangeliene, er i greske kilder i antikken en samlebetegnelse for en rekke hudsykdommer og utslett.

Det har lenge vært en faglig diskusjon om *lepra* på Jesu tid også kan inkludere det vi i dag rent medisinsk betegner som spedalskhet/lepra = «Hansens sykdom», oppkalt etter bergenslegen Armauer Hansen som i 1873 fant basillen til denne fryktede sykdommen. Av litterære kilder synes det å fremgå at *lepra* fantes i Middelhavslandene i det 3. århundre før Kristus. Og for ti år siden meddelte israelske arkeologer at de hadde funnet restene av en 2000 år gammel spedalsk. Om dette er riktig, er dette det eldste arkeologiske funn som attesterer spedalskhet i Middelhavsområdet i det 1. århundre etter Kristus. Uansett ble

bestemmelsene fra 3 Mos 13-14 om dem som led av om ulike hudsykdommer, anvendt på den leprasykdommen som omtales i evangeliene.

Å bli rammet av spedalskhet – datidens helsetrussel nr. 1 – var en tredobbel ulykke:

1) *Fysisk* sett var den spedalske syk. Sykdommen hadde en lang inkubasjonstid, to - sju år, og utviklet seg gradvis. I dens første fase var den smertefull, med stygge sårddannelser, med hud som boblet og falt av og med knokkelsvinn. Men i en senere fase var det onde ved spedalskheten at den - fordi nervecellene var ødelagt - ikke lenger gjorde fysisk vondt, man følte for eksempel ikke smerte hvis man trakk på skarpe gjenstander. Det virkelig onde for en spedalsk var at han var en forurensende smittebærer: Han ble betraktet som en "radioaktiv" kilde som utstrålte urenheter hvor han kom. En spedalsk var som en 'levende død', han tilhørte samme urenhetskategori som et lik, bare enda verre. For som et 'levende lik' kunne den spedalske bevege seg rundt og smitte andre med sin urenheter.

2) *Sosialt* sett var de spedalske totalt isolert, vist bort fra sin familie og folkefellesskapet, som samfunnets utskudd. De skulle bo «for seg selv», «utenfor leiren» (3 Mos 13,46). Isoleringen var så gjennomført at den gjaldt også i døden: En spedalsk kunne ikke begraves i en normal familiegrav, jamfør 2 Krøn 26,23. Etter loven skulle spedalske synliggjøre sin elendighet ved å gå med istykkerrevet tøy og tildekket skjegg. De var forpliktet til å rope et varsko når et friskt menneske nærmet seg: "Uren, uren!"

Hvor ydmykende og fornedrende å rope ut at en er en risiko for andre, å advare andre mennesker: "Hold dere langt borte fra meg!"

3) *Religiøst* sett ble de spedalske regnet som urene i gudstjenestelig sammenheng, de kunne ikke komme i telthelligdommen/templet eller delta ved synagogegudstjenesten. Derfor var det trolig slik for de spedalske at det de opplevde som det aller verste, var at sykdommen deres etter vanlig oppfatning viste at de var under Guds straffedom, jamfør 4 Mos 12,10-15.

«Jesus fikk inderlig medfølelse med ham»: Verbet i den greske grunnteksten brukes i evangeliene bare om Gud og Jesus som subjekt. Ved språklig slik å reservere denne dype medfølelse for Gud og Jesus, antyder evangelistene at den kjærlighetsfylte medfølelse som beveger Jesus til omsorgsfull handling, er av en helt spesiell karakter, den overskrider all menneskelig omsorg og medfølelse - den er guddommelig.

«Jesus talte strengt til ham»: Det greske verbet impliserer ikke sinne mot den helbredede mannen, men sterk sinnsbevegelse.

Jesus «sendte bort» den spedalske. Det greske ordet i grunnteksten kan oversettes enda 'strengere': «drev bort»/»kastet ut».

«Gå og vis deg for presten»: Det var prestens oppgave som sakkyndig å konstatere om en spedalsk var blitt frisk, dvs. om sykdommen var stanset i sin utvikling. Jamfør 3 Mos 14,2-32.

«Offer for renselsen»: Den rituelle urenheter spedalskheten medførte, måtte oppheves gjennom offer som skulle bæres fram i tempelet, nærmere beskrevet i 3 Mos 14,10-32.

«Begynte å gjøre nyheten kjent vidt og bredt», ordrett: «begynte å forkynne mye og spre ordet»

«Et vitnesbyrd for dem»: Et vitnesbyrd for prestene om at lovens bestemmelser for å kunne erklæres for ren, er blitt fulgt og en bekreftelse på at mannen virkelig er blitt helbredet.

Tekstkommentarer

Skildringen av den spedalske mannen: Knepellet markerer at han forholder seg underdanig til Jesus. Med sitt: «Hvis du vil, kan du gjøre meg ren» viser den spedalske tiltro til Jesus. Ordene er indirekte en bønn om hjelp. De uttrykker mer hans tillit til Jesu makt enn hans tvil på Jesu villighet. Jesus både vil og kan hjelpe. Om mannen etterkom Jesu befaling om å gå og vise seg for presten eller ikke, sies det ikke noe om.

Til tross for at han er blitt helbredet, motsetter mannen seg Jesu ordre om ikke å bekjentgjøre helbredelsen. Han består ikke lydighetsprøven Jesus stiller ham på. Kanskje vil Markus antyde at det nok er godt å bli helbredet, men at lydighet mot Jesu ord er bedre?

Skildringen av Jesus: Markus skildrer Jesus med høykristologiske trekk:

- * Ved å helbrede/rense den spedalske legitimerer Jesus sin guddommelige fullmakt.
- * Jesu under skjer ved få, maktfulle ord: «Bli ren», i analogi til Skaperens ord «Bli lys» (1 Mos 1,3. jamfør Sal 33,9: «Han talte, og det skjedde»).
- * Jesus åpenbarer sin makt i analogi til Gud: Han gjør noe bare Gud kan gjøre. Å helbrede en spedalsk ligger på linje med å oppvekke en død, jamfør 2 Kong 5,7.
- * Jesus skulle ifølge loven ha holdt seg på god avstand av den smittefarlige og urene spedalske. Men han lar ham komme helt nær. Nærmest i slowmotion beskriver Markus hvordan Jesus reagerer på synet av den spedalske: Først rekker han ut hånden, så rører han ved ham. Han har ingen berøringsangst i møte med et levende lik! Ifølge Moseloven ble Jesus med dette uren (3 Mos 5,3). Men Jesus synes å ha vært ubekymret når mennesker som etter lovens ord og bokstav var urene, gjorde ham uren, han er uberørt, «immun», overfor andres urenheter. Han renser seg ikke etter berøring verken med et levende eller et dødt lik (se Mark 5,41).

Helbredelsen av den spedalske viser hva som i en jødisk setting var det nye med Jesus: Han vender opp ned på styrkeforholdet mellom ren og uren. I Moseloven har det urene den sterkeste kraft. Med Jesus er det motsatt: Hans renhet er den sterkeste kraft som 'smitter' det urene med renhet. Jesus er det nye tempel, et nytt møtested mellom Gud og mennesker hvor synden – den største urenheter av alle – kan renses bort.

Alt dette er et tegn på at i Jesu underfulle velgjerning mot den spedalske er gudsrikets krefter virksomme, Guds rike er kommet nær.

Homiletisk utfordring

Som predikanter står vi i møte med evangeliefortellingene om Jesu ulike undergjerninger alltid overfor den oppgave å anlegge et overordnet perspektiv på disse gjerningene og tilordne underberetningenes ulike motiv dette perspektiv. Barmhjertighets- eller hjelpemotivet er utvilsomt viktig i denne søndagens tekst: Jesus møter et menneske i stor nød og fortvilelse og viser det inderlig medfølelse og omsorg. Han ser til både sjel og kropp og tilbakefører den isolerte spedalske til livet i det sosiale og religiøse fellesskap.

Barmhjertighetsmotivet er allikevel et underordnet motiv i fortellingen. Jesu hovedhensikt med underet er å åpenbare hvem han selv er. Uten å understreke dette står vi i fare for å gjøre evangeliefortellingene om dem Jesus forbarmer seg over med sin undergjørende kraft, til private hjelpeunder, med det vanskelige spørsmål som da straks melder seg: Hadde ikke Jesus medfølelse også med de mange syke og forkomne han møtte på sin vei, men som han ikke helbredet, men trakk seg tilbake fra?

Vi må med Augustin «spørre hvert eneste under hva det har å si oss om Kristus».

Helbredelsen av den spedalske mannen skjer i et frelseshistorisk perspektiv, i lys av skapelse, syndefall, frelse og gjenopprettelse. Syndefallets skade rettes opp, det ondes og djevelens makt brytes, som en foregripelse og demonstrasjon av den frelse vi alle som arvinger til Guds fullkomne rike eier i håpet.

Gunnar Johnstad

Førstemanuensis ved NLA Høgskolen Bergen, bibeloversetter, styremedlem i Shalom Askøy, fritidsforkynner i Israelsmisjonen.

gunjohn@online.no